

Atf (cite): ALHAJESSA, Afaf Mohammad Fadıl (2023). İletişim Fiillerinin Tiyatro Eserlerindeki Durumu: Keşanlı Ali Destanı Örneği, *Kocatepe Beşeri Bilimler Dergisi*, 2, 122-139. Doi: [10.61694/kbbd.1398671](https://doi.org/10.61694/kbbd.1398671).

İletişim Fiillerinin Tiyatro Eserlerindeki Durumu: Keşanlı Ali Destanı Örneği¹

Afaf Mohammad Fadıl ALHAJESSA²

İletişim Fiillerinin Tiyatro Eserlerindeki Durumu: Keşanlı Ali Destanı Örneği

Communication Verbs in Theater Texts: Keşanlı Ali Destanı as an Example

Özet

Birçok oyun yazmasına rağmen Haldun Taner, Keşanlı Ali Destanı ile tanınır. Bu eserle Türkiye’de epik tiyatronun öncülerinden biri olan yazar, ilk yerli, müzikli oyun örneğini vermiştir. Tiyatro metinlerinin gerçek hayatta insanların nasıl iletişim kurduğunu yansıtan ve çok çeşitli iletişim fiillerini içeren eserler olması bakımından çalışmada incelenecek metin türü olarak tiyatro belirlenmiştir. Bu çalışmada Haldun Taner’in yazdığı Keşanlı Ali Destanı tiyatro metnindeki iletişim fiilleri Âmazarov’a (1982) göre tasnif edilmiştir. Âmazarov (1982) Oğuz Grubu Türk Lehçelerinde İletişim Fiillerini 1. Söyleme Sürecinin İçeriğini Anlatan Fiiller (duygu katkısı olmayan fiiller, olumlu duygu katkısı olan fiiller ve olumsuz duygu katkısı olan fiiller), 2. Söyleme Sürecinin Tarzını Anlatan Fiiller (söyleme sürecinin tarzını genel anlamda anlatanlar, söyleme sürecinin tarzını yüksek tonlu anlatanlar, söyleme sürecinin tarzını alçak tonlu anlatanlar, söyleme sürecinin hoşluğunu anlatanlar, çok ve anlaşılabilir konuşma anlatanlar) olmak üzere iki ana başlıkta ele almıştır. Çalışmaya Âmazarov’un (1982) tasnifine ek olarak ısrar fiilleri de eklenmiştir. Eserde tespit edilen iletişim fiillerinin büyük çoğunluğunun duygu katkısı olmayan söyleme sürecinin içeriğini anlatan fiiller olduğu görülmüştür.

Abstract

Although he wrote many plays, Haldun Taner is best known for his Keşanlı Ali Destanı. With this work, the author, one of the pioneers of epic theater in Türkiye, gave the first example of a local, musical play. As theater texts are works that reflect how people communicate in real life and contain a variety of communication verbs, theater was determined as the type of text to be studied in the study. In this study, the communication verbs in the Keşanlı Ali Destanı theater text written by Haldun Taner were classified according to Âmazarov (1982). Âmazarov (1982) dealt with communication verbs in the Oğuz Group Turkish Dialects under two main headings: 1. Verbs Describing the Content of the Speaking Process (verbs without emotional contribution, verbs with positive emotional contribution and verbs with negative emotional contribution), 2. Verbs Describing the Style of the Speaking Process (verbs describing the style of the speaking process in general, verbs qualifying high-pitched speech, verbs qualifying low-pitched speech, verbs describing the pleasantness, beauty of the speaking process, verbs qualifying much and incomprehensible speech). In addition to Âmazarov’s (1982) classification, insistence verbs were also added to the study. It was observed that the vast majority of the communication verbs identified in the work were verbs describing the content of the speaking process without emotional contribution.

Anahtar Sözcükler: İletişim fiilleri, tiyatro, Keşanlı Ali Destanı, fiiller

Key Words: Communication verbs, theater, Keşanlı Ali Destanı, verbs

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Paper Type: Research Paper

1 Bu makale yazanın Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde Doç. Dr. Fatih Doğru danışmanlığında hazırladığı “Türkçe Tiyatro Eserlerinde İletişim Fiilleri” başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

2 Yüksek lisans, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı, afafmuhammed.200026@gmail.com, 0009-0007-2249-2877.

1. Giriş

İletişim, insanların birbirleriyle bilgi, duygu ve düşünce alışverişinde bulunmalarıdır. İletişim, insan hayatının her alanında önemli bir rol oynar. Dil, iletişimin en önemli aracıdır; dil olmadan iletişimin gerçekleşmesi mümkün değildir. İletişim ve dil, insan yaşamının ayrılmaz bir parçasıdır. İletişim ve dil olmadan insanlar birbirleriyle etkileşime giremez ve sosyal bir varlık olarak var olamazlar. Sözlü iletişimin yanında insanlar yazılı iletişimle de anlaşılır. Sözlü iletişimde doğrudan aktarımlar ön plandayken yazılı iletişim, doğası gereği araya zorunlu bir aracı almak zorundadır. Bu tür iletişime de edebî türlerden biri olan tiyatro metinlerinde oldukça sık rastlanmaktadır. Bu çalışma, Türkçe tiyatro metinleri arasından öne çıkan bir eser olan Haldun Taner'in Keşanlı Ali Destanı üzerinde olacaktır. Çalışmada iletişim fiillerinin kullanımında tiyatro metinlerinin esas alınmasının nedeni, tiyatro metinlerinin içerik olarak karakterler arasındaki sözlü iletişim temeline dayalı olmasıdır.

1.1. Amaç

Bu çalışmada Ārnazarov'un (1982) yapmış olduğu iletişim fiilleri tasnifi dikkate alınarak Keşanlı Ali Destanı adlı eserde bu fiillerin durumunun tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca bağlamdaki kullanımlardan hareketle bu tasnife katkıda bulunmak hedeflenmiştir. Edebî eserler arasında tiyatro eserleri iletişimin, dolayısıyla da iletişim fiillerinin çokça görüldüğü eserlerdir. Bu bakımdan çalışma, aynı zamanda Türk edebiyatındaki ilk epik tiyatro örneği olarak kabul edilen Haldun Taner'in kaleme aldığı Keşanlı Ali Destanı (KAD) (1964) adlı tiyatro eseriyle sınırlandırılmıştır. Bu eserde yer verilen iletişim fiilleri Ārnazarov'un (1982) tasnifine göre değerlendirilmiş ve hangi tür iletişim fiillerinin kullanıldığını sayısal verilerle ortaya koymak amaçlanmıştır.

1.2. Yöntem

Çalışmada öncelikle değerlendirme kapsamına alınacak tiyatro eseri belirlenmiştir. Bu eser için ilk epik tiyatro örneği olması bakımından öne çıkan ve Türk tiyatro tarihine iz bırakan 11 kült eser (Kültür İstanbul, 2022) arasında değerlendirilen Haldun Taner'in Keşanlı Ali Destanı (1964) adlı eseri uygun görülmüştür. Daha sonra hangi iletişim fiili tasnifine göre bu eserde geçen fiillerin üzerinde inceleme yapılacağı kararlaştırılmıştır. Erdem (2007), Soydan ve Saz (2019) vb. çalışmalarda dikkate alınan, ayrıntılı bir tasnif olarak dikkat çeken Ārnazarov'un (1982) fiil tasnifi bu çalışmada da esas alınan sınıflandırma olmuştur. Çalışmanın sonraki aşamasında fişleme yöntemiyle eserde geçen iletişim fiilleri tespit edilmiştir. Tiyatro metinlerinin yapısı gereği diyaloglar dışında metinde parantez içinde ya da italik olarak yazılan diyalog dışı talimatlar da kapsama dâhil edilmiştir. Belirlenen fiil sınıflarına göre tespit edilen iletişim fiilleri kendi aralarında öbeklere ayrılmıştır. Her bir fiilin anlamı ya da anlamları Güncel Türkçe Sözlük (GTS) (sozluk.gov.tr) ve Misalli Büyük Türkçe Sözlük (MBTS) (lugatim.com) yardımıyla ilgili başlık altında gösterilmiştir. Bulgular bölümünde bunlara yer verilecektir.

2. İletişim Fiilleri

Fiillerin araştırmacılar tarafından çeşitli bakımlardan farklı şekillerde tasnif edildiği görülür (Doğru, 2020: 3). İletişim fiilleri de fiillerin anlamsal tasnifinde kendisine yer bulmaktadır. İletişim fiilleri, iletişim etkinlikleri ve düşüncelerin aktarımını içeren bir alt fiil sınıfı olarak değerlendirilmektedir. Bu fiiller iletişim kurma veya bir mesajı ifade etme amacıyla kullanılır, konuşma, yazma, işaret dili veya başka bir iletişim biçimi yoluyla bir mesajın bir kişiden diğerine aktarılmasını içeren fiillerdir.

İletişim fiilleri, Levin (1993) ve Pinker (1989) vd. araştırmacılar tarafından tasnif edilmiştir. Türkçe alanyazında da Erdem (2007), Soydan ve Saz (2019), Doğru (2021), Karahancı (2022), Doğan (2022), Doğan ve Erdin (2022) ve Uygun'un (2023) doğrudan iletişim fiillerini ele alan çalışmalar yaptıkları görülmüştür.

Levin (1993) iletişim fiillerini *mesaj aktarma fiilleri, anlatma fiilleri, konuşma tarzı fiilleri, iletişim aracı fiilleri, konuşma fiilleri, gevezelik fiilleri, söyleme fiilleri, sızlanma fiilleri ve tavsiye fiilleri* olmak üzere 9 alt başlık altında ele almıştır. Doğru (2021), Levin'in tasnifine ek olarak *memnuniyet fiillerine* de çalışmasında yer vermiştir.

Bu çalışmada sınıflandırması esas alınan Ārnazarov (1982) iletişim fiillerini 1. Söyleme Sürecinin İçeriğini Anlatan Fiiller (duygu katkısı olmayan fiiller, olumlu duygu katkısı olan fiiller ve olumsuz duygu katkısı olan fiiller), 2. Söyleme Sürecinin Tarzını Anlatan Fiiller (söyleme sürecinin tarzını genel anlamda anlatan fiiller, yüksek tonlu konuşmayı niteleyen fiiller, alçak sesli konuşmayı niteleyen fiiller, söyleme sürecinin hoşluğunu, güzelliğini anlatan fiiller, çok ve anlaşılmaz konuşmayı niteleyen fiiller) olmak üzere iki ana başlıkta ele almıştır.

3. Bulgular

Ārnazarov'un (1982) tasnifine göre Keşanlı Ali Destanı adlı eserde tespit edilen iletişim fiilleri şunlardır:

3.1. Söyleme Sürecinin İçeriğini Anlatan Fiiller

3.1.1. Duygu Katkısı Olmayan Fiiller

Ārnazarov'a (1982) göre duygu katkısı olmayan iletişim fiilleri *sohbet, haber, soru, cevap, rica, emir, danışma, izah/açıklama, selam, vedalaşma, yemin, davet, ikram/sunuş, hitap, onay, ret, tekrarlama, teklif*' biçiminde kendi içinde sınıflandırılabilir. Keşanlı Ali Destanı adlı eserde duygu katkısı olmayan iletişim fiilleri arasından *sohbet, haber, soru, rica, emir, danışma, selam, davet, hitap, ret* ve *teklif* ifade eden fiiller tespit edilmiştir. Ayrıca bu çalışmada Ārnazarov'un (1982) tasnifine katkı olarak tasnifinde yer vermediği *ısrar* ifade eden farklı bir iletişim fiili öbeğine de yer verilmiştir. KAD'de *cevap, izah/açıklama, vedalaşma, yemin, ikram/sunuş, onay* ve *tekrarlama*' ifade eden iletişim fiillerine rastlanamamıştır.

3.1.1.1. Sohbet

KAD’de *sohbet* ifade eden iletişim fiili olarak *de-*, *konuş-*, *söyle-*, *beyan et-*, *laf et-*, *anlat-*, *söze başla-*, *naklet-*, *muhatap ol-*, fiillerinin kullanıldığı görülmüştür.

de-

GTS’de (2023) *de-* fiili için 1. anlamda “Söylemek, söz söylemek; eyitmek”; 2. anlamda “Ad vermek”; 3. anlamda “Bir dilde karşılığı olmak” tanımları yapılmaktadır. KAD’de *sohbet* ifade eden *de-* fiili 122 kez kullanılmıştır. Bu fiil, eserde en fazla kullanımı olduğu görülen iletişim fiilidir.

konuş-

GTS’de (2023) *konuş-* fiili için 1. anlamda “Bir dilin kelimeleriyle düşüncesini sözlü olarak anlatmak”; 2. anlamda “Belli bir konudan söz etmek”; 3. anlamda “Bir konuda karşılıklı söz etmek, sohbet etmek” tanımları yapılmaktadır. KAD’de *sohbet* ifade eden *konuş-* fiili 35 kez kullanılmıştır.

söyle-

GTS’de (2023) *söyle-* fiili için 1. anlamda “Düşündüğünü veya bildiğini sözle anlatmak”; buyurmak; 2. anlamda “Bir düşüncüyü ileri sürmek, ortaya atmak” tanımları yapılmaktadır. KAD’de *sohbet* ifade eden *söyle-* fiili 32 kez kullanılmıştır.

beyan et-

GTS’de (2023) *beyan et-* fiili için “Bildirmek, söylemek, ileri sürmek, anlatmak” tanımı yapılmaktadır. KAD’de *sohbet* ifade eden *beyan et-* fiili 3 kez kullanılmıştır.

laf et-

GTS’de (2023) *laf et-* fiili için “Söz etmek” tanımı yapılmaktadır. *Söz etmek* fiili ise “1. bir şey üzerine konuşmak”; “2. bir şeyin dedikodusunu yapmak” biçiminde tanımlanmıştır. KAD’de *sohbet* ifade eden *laf et-* fiili 3 kez kullanılmıştır.

anlat-

GTS’de (2023) *anlat-* fiili için 1. anlamda “Bilgi vermek”; 2. anlamda “Bir konu üzerinde açıklama yapmak, açıklamada bulunmak”; 3. anlamda “Nakletmek” tanımları yapılmaktadır. KAD’de *sohbet* ifade eden *anlat-* fiili 2 kez kullanılmıştır.

muhatap ol-

GTS’de (2023) *muhatap ol-* fiili için “Kendisine söz söylenmek, hitap edilmek” tanımı yapılmaktadır. KAD’de *sohbet* ifade eden *muhatap ol-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

naklet-

GTS’de (2023) *naklet-* fiili için 2. anlamda “Bir olayı veya duyduğu bir sözü aynısı ile başka birine duyurmak; anlatmak” tanımı yapılmaktadır. KAD’de *sohbet* ifade eden *naklet-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

söze başla-

GTS’de (2023) *söze başla-* fiili için "konuşmaya başlamak, bir konuya girmek" tanımı yapılmaktadır. KAD’de *sohbet* ifade eden *söze başla-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

- 1 a) "Bana derler Derviş dayı". (KAD,128).
- b) "Kese konuş öyleyse". (KAD, 1964: 165).
- c) "Hidayet son sözleri sahnenin merdivenlerini çıkarken söyle". (KAD, 1964: 125).

KAD’de en sık kullanılan iletişim fiilleri olan *de-*, *konuş-* ve *söyle-* fiillerinin eserdeki bazı kullanımları 1 (a-c)’de gösterilmiştir.

3.1.1.2. Haber

KAD’de *haber* ifade eden iletişim fiili olarak yalnızca *ilan et-* fiilinin kullanıldığı görülmüştür.

ilan et-

GTS’de (2023) 1. anlamda “Bir durumu yayım yoluyla duyurmak”; 2. anlamda “Bir durumu yaymak”; 3. anlamda “Açıkça bildirmek” tanımları yapılmaktadır. KAD’de *ilan et-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

3.1.1.3 Soru

KAD’de *soru* ifade eden iletişim fiili olarak yalnızca *sor-* fiilinin kullanıldığı ve eserde 15 kez bu fiilin yer aldığı görülmüştür.

sor-

GTS’de (2023) *sor-* fiili için “Birine soru yönelterek herhangi bir konuda bilgi istemek; soru sormak” tanımı yapılmaktadır. KAD’de *sor-* fiili 15 kez kullanılmıştır.

3.1.1.4. Rica

KAD’de *rica* ifade eden iletişim fiili olarak yalnızca *rica et-* fiilinin eserde yer aldığı görülmüştür.

rica et-

GTS’de (2023) *rica et-* fiili için “Dilemek” tanımı yapılmaktadır. *Dilemek* fiili ise 1. anlamda “Birinden bir şeyin yapılmasını istemek; rica etmek” biçiminde tanımlanmıştır. KAD’de *rica et-* fiili 2 kez kullanılmıştır.

3.1.1.5. Emir

KAD'de *emir* ifade eden iletişim fiili olarak yalnızca *emret-* fiilinin kullanıldığı görülmüştür.

emret-

GTS'de (2023) *emret-* fiili için “Bir şeyin yapılmasını veya yapılmamasını kesin olarak söylemek; buyurmak, emreylemek” tanımı yapılmaktadır. KAD'de fiili 1 kez kullanılmıştır.

3.1.1.6. Danışma

KAD'de *danışma* ifade eden iletişim fiili olarak yalnızca *danış-* fiilinin kullanıldığı görülmüştür.

danış-

GTS'de (2023) *danış-* fiili için “Bir iş için bilgi veya yol sormak, görüş almak; istişare etmek, müracaat etmek, meşveret etmek” tanımı yapılmaktadır. KAD'de *danış-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

3.1.1.7. Selam

KAD'de *selam* ifade eden iletişim fiili olarak yalnızca *selam et-* fiilinin kullanıldığı görülmüştür.

selam et-

GTS'de (2023) *selam et-* fiili için “uzakta olan birine esenlik dilemek” tanımı yapılmaktadır. KAD'de *selam et-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

3.1.1.8. Davet

KAD'de *davet* ifade eden iletişim fiili olarak yalnızca *çağır-* fiilinin kullanıldığı ve eserde bu fiilin yer aldığı görülmüştür.

çağır-

GTS'de (2023) *çağır-* fiili için 1. anlamda “Birinin gelmesini kendisine yüksek sesle söylemek, seslenmek” 2. anlamda “Herhangi birinin bir yere gelmesini istemek; davet etmek, seslenmek” tanımları yapılmaktadır. KAD'de *çağır-* fiili 4 kez kullanılmıştır.

3.1.1.9. Hitap

KAD'de *hitap* ifade eden iletişim fiili olarak yalnızca *hitap et-* fiilinin eserde yer aldığı görülmüştür.

hitap et-

GTS’de (2023) *hitap et-* fiili için “Seslenmek, ... -e karşı söylemek, söz yöneltmek” tanımı yapılmaktadır. KAD’de *hitap et-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

3.1.1.10. Ret

KAD’de *ret* ifade eden iletişim fiilleri olarak *itiraz et-*, *inkar et-* ve *reddet-* fiillerinin kullanıldığı ve eserde 3 kez bu fiillerin yer aldığı görülmüştür

itiraz et-

GTS’de (2023) *itiraz et-* fiili için “Bir düşünce veya kararı benimsemeyerek karşı çıkmak, karşı çıkmak” tanımı yapılmaktadır. KAD’de *itiraz et-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

inkar et-

GTS’de (2023) *inkar et-* fiili için “Yaptığı bir işi, söylediği sözü veya tanık olduğu bir şeyi yapmadığını, bilmediğini, görmediğini söylemek, yaptığını saklamak, yadsımak” tanımı yapılmaktadır. KAD’de *inkar et-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

reddet-

GTS’de (2023) *reddet-* fiili için “Verilen veya yapılması istenen bir şeyi kabul etmemek, geri çevirmek; reddeylemek” tanımı yapılmaktadır. KAD’de *reddet-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

3.1.1.11. Teklif

KAD’de *teklif* ifade eden iletişim fiili olarak yalnızca *teklif yap-* fiilinin yer aldığı görülmüştür.

teklif yap-

GTS’de (2023) *teklif yap-* fiili için bir tanım yoktur. Anlamsal yakınlığı bulunan *teklif et-* için 3. anlamda “teklifte bulunmak” tanımı yapılmaktadır. KAD’de *teklif yap-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

3.1.1.12. Israr

KAD’de *ısrar* ifade eden iletişim fiili olarak yalnızca *ısrar et-* fiilinin yer aldığı görülmüştür.

ısrar et-

GTS’de (2023) *ısrar et-* fiili için 1. anlamda “Bir konuda, bir düşüncede sürekli direnmek, ayak diremek”; 2. anlamda “Çok istemek” tanımları yapılmaktadır. KAD’de *ısrar et-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

Tablo 1. KAD’de Tespit Edilen Duygu Katkısı Olmayan İletişim Fiilleri

İletişim Fiili Sınıfı	Örnekler	Sayı	Oran
Sohbet	de- (122), konuş- (35), söyle- (32), beyan et- (3), laf et- (3), anlat- (2), söze başla- (1), naket-(1), muhatap ol-(1)	200	%86,58
Haber	ilan et- (1)	1	%0,49
Soru	sor-(15)	15	%6,49
Rica	rica et- (2)	2	%0,86
Emir	emret- (1)	1	%0,49
Danışma	danış- (1)	1	%0,49
Selam	selam et- (1)	1	%0,49
Davet	çağır- (4)	4	%1,34
Hitap	hitap et- (1)	1	%0,49
Ret	itiraz et- (1), inkar et- (1), reddet- (1)	3	%1,30
Teklif	teklif yap- (1)	1	%0,49
Israr	ısrar et- (1)	1	%0,49
TOPLAM		231	%100

3.1.2. Olumlu Duygu Katkısı Olan Fiiller

Ärnazarov’a (1982) göre olumlu duygu katkısı olan iletişim fiilleri “*teşekkür, dua, kutlama, mijde, övgü, şaka*” biçiminde kendi içinde sınıflandırılabilir. Keşanlı Ali Destanı adlı eserde olumlu duygu katkısı olan iletişim fiilleri arasından tespit edilenler şunlardır:

3.1.2.1. Teşekkür

KAD’de *teşekkür* ifade eden iletişim fiili olarak yalnızca *teşekkür et-* fiilinin kullanıldığı görülmüştür.

teşekkür et-

GTS'de (2023) *teşekkür et-* fiili için “Hoşnutluğunu anlatmak” tanımı yapılmaktadır. KAD'de *teşekkür et-* fiili 3 kez kullanılmıştır.

3.1.2.2. Dua

KAD'de *dua* ifade eden iletişim fiilleri olarak *şükret-* ve *geçmiş ol-* fiillerinin kullanıldığı ve eserde 2 kez bu fiillerin yer aldığı görülmüştür.

şükret-

GTS'de (2023) *şükret-* fiili için “Tanrı'ya minnet duygusunu sunmak; şükrelemek” tanımı yapılmaktadır. KAD'de *şükret-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

geçmiş ol-

geçmiş ol- fiili *geçmiş olsun* biçiminde kalıp söz olarak kullanılmaktadır ve bu söz için GTS'de (2023) “Hastalananlara, kaza geçirenlere, beklenmedik büyük bir olumsuz durumdan kurtulanlara veya hapishaneye girenlere söylenen iyi dilek sözü” tanımı yapılmaktadır. KAD'de *geçmiş olsun* ifadesi 1 kez kullanılmıştır.

3.1.2.3. Kutlama

KAD'de *kutlama* ifade eden iletişim fiili olarak yalnızca *tebrik et-* fiilinin kullanıldığı ve eserde 3 kez bu fiilin yer aldığı görülmüştür.

tebrik et-

GTS'de (2023) *tebrik et-* fiili için “kutlamak” tanımı yapılmaktadır. *Kutlamak* sözlük birimi ise 1. anlamda “Mutlu bir olaya sevinildiğini söz, yazı veya armağanla anlatmak; kutlulamak, tebrik etmek.” biçiminde tanımlanmıştır. KAD'de *tebrik et-* fiili 3 kez kullanılmıştır.

2 a) "Tebrik ederiz. (Temel ve Derviş tebrik edilirler)". (KAD, 1964: 159)

KAD'de en sık kullanılan “olumlu duygu katkısı olan” iletişim fiilli *tebrik et-* fiilinin eserdeki kullanımı 2 (a)'da gösterilmiştir.

Tablo 2. KAD’de Tespit Edilen Olumlu Duygu Katkısı Olan İletişim Fiilleri

İletişim Fiili Sınıfı	Örnekler	Sayı	Oran
Teşekkür	teşekkür et- (1)	1	%16.70
Dua	şükret- (1), geçmiş ol- (1)	2	%33.30
Kutlama	tebrik et- (3)	3	%50.00
TOPLAM		6	%100

3.1.3. Olumsuz Duygu Katkısı Olan Fiiller

Ärnazarov’a (1982) göre olumsuz duygu katkısı olan iletişim fiilleri *kötüsöz/beddua, yalan, azarla-, şikayet, aldatma, öfke, kavga, tartışma övünme, gıybet, töhmet* biçiminde kendi içinde sınıflandırılabilir. Keşanlı Ali Destanı adlı eserde olumsuz duygu katkısı olan iletişim fiilleri arasından tespit edilenler şunlardır:

3.1.3.1. Kötü söz/ Beddua

KAD’de *kötü söz/beddua* ifade eden iletişim fiilleri olarak *hakarete bulun-, söv-, hakarete gel-, hakaret yap-* ve *hakaret et-* fiillerinin kullanıldığı ve eserde 5 kez bu fiillerin yer aldığı görülmüştür.

hakarete bulun-

GTS’de (2023) *hakarete bulun-* fiili için “hakaret etmek, aşağılamak” tanımı yapılmaktadır. KAD’de *hakarete bulun-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

söv-

GTS’de (2023) *söv-* fiili için “Onur kırıcı, çoğu basmakalıp kaba sözler söylemek; donatmak, kalaylamak, kayarlamak, küfretmek, yıkamak” tanımı yapılmaktadır. KAD’de *söv-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

hakarete gel-

GTS’de (2023) ve MBTS’de (2023) *hakarete gel-* fiili için bir tanım yapılmamıştır. Anlamsal yakınlığı bulunan *hakarete uğra-* fiili için GTS’de (2023) “Hakaret görmek, küçültücü söz veya davranışa maruz kalmak” tanımı yapılmaktadır. KAD’de *hakarete gel-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

hakaret yap-

GTS’de (2023) ve MBTS’de (2023) *hakaret yap-* fiili için bir tanım yapılmamıştır. Anlamsal yakınlığı bulunan *hakaret et-* fiili için GTS’de (2023) “Bir şeyi veya bir kimseyi aşağılık ve değersiz gösterecek biçimde davranmak” tanımı yapılmaktadır. KAD’de *hakaret yap-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

hakaret et-

GTS’de (2023) *hakaret et-* fiili için “Bir şeyi veya bir kimseyi aşağılık ve değersiz gösterecek biçimde davranmak” tanımı yapılmaktadır. KAD’de *hakaret et-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

3.1.3.2. Yalan

KAD’de *yalan* ifade eden iletişim fiili olarak yalnızca *uydur-* fiilinin kullanıldığı görülmüştür.

uydur-

GTS’de (2023) *uydur-* fiili için 2. anlamda “Hayal gücünden yararlanarak gerçek dışı bir şey söylemek, yakıştırmak; düzmece”; 3. anlamda “Yalan söylemek, düzmece laflar etmek” KAD’de *uydur-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

3.1.3.3. Şikayet

KAD’de *şikayet* ifade eden iletişim fiilleri olarak *ispiyonla-* ve *ihbar ol-* fiillerinin kullanıldığı ve eserde 2 kez bu fiillerin yer aldığı görülmüştür.

ispiyonla-

GTS’de (2023) *ispiyonla-* fiili için “Birinin sırlarını, davranışlarını, düşüncelerini gözleyerek yetkili kişilere bildirmek; gammazlamak” tanımı yapılmaktadır. KAD’de *ispiyonla-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

ihbar ol-

GTS’de (2023) ve MBTS’de (2023) *ihbar ol-* fiili için bir tanım yoktur. Ancak anlamsal olarak yakın olan *ihbar et-* fiili GTS’de (2023) 1. anlamda “Su bildirmek, haber vermek.” biçiminde tanımlanmıştır. KAD’de *ihbar ol-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

3.1.3.4. Aldatma

KAD’de *aldatma* ifade eden iletişim fiili olarak yalnızca *kandır-* fiilinin kullanıldığı görülmüştür.

kandır-

GTS’de (2023) *kandır-* fiili için 1. anlamda “Kanmasını sağlamak, inandırmak; çalınmak, yemek, ikna etmek, kekleme”; 2. anlamda “Aldatmak” tanımları yapılmaktadır. KAD’de *kandır-* fiili 3 kez kullanılmıştır.

3.1.3.5. Töhmet

KAD’de *töhmet-* ifade eden iletişim fiili olarak yalnızca *ayıp et-* fiilinin yer aldığı görülmüştür.

ayıp et-

GTS’de (2023) *ayıp et-* fiili için “Yakışsız bir biçimde davranmak” tanımı yapılmaktadır. KAD’de *ayıp et-* fiili 3 kez kullanılmıştır.

3 a) "Get de babanı gandır sen". (KAD, 1964: 169).

b) "Ayıp ettin abi". (KAD, 1964: 139).

KAD’de en sık kullanılan “olumsuz duygu katkısı olan” iletişim fiilleri *kandır-* ve *ayıp et-* fiillerinin eserdeki kullanımları 3 (a-b)’de gösterilmiştir.

Tablo 3. KAD’de Tespit Edilen Olumsuz Duygu Katkısı Olan İletişim Fiilleri.

İletişim Fiili Sınıfı	Örnekler	Sayı	Oran
Kötü söz / Beddua	hakarete bulun- (1), söv- (1), hakarete gel- (1), hakaret yap- (1), hakaret et- (1)	5	%35.71
Yalan	uydur- (1)	1	%7.14
Şikayet	ispiyonla- (1), ihbar ol- (1)	2	%14.31
Aldatma	kandır- (3)	3	%21.42
Töhmet	ayıp et- (3)	3	%21.42
TOPLAM		14	%100

3.2. Söyleme Sürecinin Tarzını Anlatan Fiiller

Söyleme sürecinin tarzını anlatan fiilleri Ämazarov (1982), *söyleme sürecinin tarzını genel anlamda anlatanlar, yüksek tonlu konuşmayı niteleyenler, alçak sesli konuşmayı niteleyenler, söyleme sürecinin hoşluğunu güzelliğini anlatanlar ile çok ve anlaşılmaz konuşmayı niteleyen fiiller* olmak üzere beş gruba ayırmaktadır.

3.2.1. Söyleme Sürecinin Tarzını Genel Anlamda Anlatanlar

KAD’de söyleme sürecinin tarzını genel anlamda anlatan fiillerden yalnızca *seslen-* fiili görülmektedir. Bu fiil eserde 3 kez kullanılmıştır.

seslen-

GTS’de (2023) *seslen-* fiili için “Uzaktan bağırarak çağırmak; ünlemek” tanımı yapılmaktadır. KAD’de *seslen-* fiili 3 kez kullanılmıştır.

3.2.2. Söyleme sürecinin tarzını yüksek tonlu anlatanlar

KAD’de söyleme sürecinin tarzını yüksek tonlu anlatan fiillerden yalnızca *bağır-* fiili görülmektedir.

bağır-

GTS’de (2023) *bağır-* fiili için “İnsan yüksek ve gür ses çıkarmak; banlamak” tanımı yapılmaktadır. KAD’de *bağır-* fiili 4 kez kullanılmıştır.

3.2.3. Söyleme Sürecinin Hoşluğunu Anlatanlar

KAD’de söyleme sürecinin hoşluğunu anlatan fiillerden *oku- şarkı söyle-*, *çal-* ve *öt-* fiilleri görülmektedir.

oku-

GTS’de (2023) *oku-* fiili için 1. anlamda “Bir metni sadece harf ve işaretlere bakıp anlamak veya metni seslendirmek” 4. anlamda “Sesli olarak söylemek.” 5. anlamda “Şarkı, türkü vb.ni sesli olarak nağme ile söylemek” tanımları yapılmaktadır. KAD’de *oku-* fiili 4 kez kullanılmıştır.

şarkı söyle-

GTS’de (2023) *şarkı söyle-* fiili için “Belirli bir besteye göre güfteyi uyumlu olarak okumak” tanımı yapılmaktadır. KAD’de *şarkı söyle-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

çal-

GTS’de (2023) *çal-* fiili için 3. anlamda “Çalgı aleti ile bir müzik parçasını seslendirmek” tanımları yapılmaktadır. KAD’de *çal-* fiili 2 kez kullanılmıştır.

öt-

GTS’de (2023) *öt-* fiili için “Anlamsız, boş konuşmak” tanımı yapılmaktadır. KAD’de *öt-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

3.2.4. Çok ve Anlamsız Konuşma Anlatanlar

KAD'de Çok ve Anlamsız Konuşma Anlatan Fiillerden *çal-* ve *gürültü et-* fiilleri görülmektedir.

çal-

GTS'de (2023) *çal-* fiili için 2. anlamda “Vurarak veya sürterek ses çıkartmak” ve 4. anlamda “Ses çıkarmak, ses vermek” tanımları yapılmaktadır. KAD'de *çal-* fiili 5 kez kullanılmıştır.

gürültü et-

GTS'de (2023) *gürültü çıkarmak (veya etmek veya koparmak veya yapmak)* fiili için “düzensiz ve rahatsız edici sesler çıkarmak” tanımı yapılmaktadır. KAD'de *gürültü et-* fiili 1 kez kullanılmıştır.

4 a) "Kim çalardı bunu". (KAD, 1964: 195).

KAD'de en sık kullanılan “söyleme sürecinin tarzını anlatan” iletişim fiili *çal-* fiilinin eserdeki kullanımı 4 (a)'da gösterilmiştir.

Tablo 4. KAD'de Tespit Edilen Söyleme Sürecinin Tarzını Anlatan Fiiller.

<i>İletişim Fiili Sınıfı</i>	<i>Örnekler</i>	<i>Sayı</i>	<i>Oran</i>
Söyleme Sürecinin Tarzını Genel Anlamda Anlatanlar	seslen- (3)	3	%14.29
Söyleme Sürecinin Tarzını Yüksek Tonlu Anlatanlar	bağır- (4)	4	%19.04
Söyleme Sürecinin Hoşluğunu Anlatanlar	oku- (4), şarkı söyle- (1), çal- (2), öt- (1)	8	%38.09
Çok ve Anlamsız Konuşmayı Anlatanlar	çal- (5), gürültü et- (1)	6	%28.58
TOPLAM		21	%100

4. Sonuç

Keşanlı Ali Destanı adlı tiyatro eserinde iletişim fiillerinin sık başvurulan bir fiil sınıfı olduğu görülmüştür. Tiyatro eserlerinin diyaloglardan oluşması ve iletişimin bu edebî türde, türün yapısı itibarıyla kendine çokça yer bulması, iletişim fiillerinin de tiyatro eserlerinde sık olarak kullanıldığı sonucunu doğurmaktadır.

KAD'de Ârnazarov'un (1982) tasnifine göre 272 iletişim fiili bulunmaktadır.

Tablo 5. Ärnazarov'un (1982) tasnifine göre KAD'de Tespit Edilen İletişim Fiilleri

	<i>İletişim Fiili Sınıfı</i>	<i>Örnekler</i>	<i>Sayı</i>	<i>Oran</i>
Söyleme Süreci- nin İçeriğini An- latanlar	Duygu Katkısı Olmayanlar	sohbet, haber, soru, rica, emir, danışma, selam, da- vet, hitap, ret, teklif, ısrar	231	%84.93
	Olumlu Duygu Katkısı Olanlar	teşekkür, dua, kutlama	6	%2.20
	Olumsuz Duygu Katkısı Olanlar	kötü söz/beddua, yalan, şikayet, aldatma, töhmet	14	%5.15
	Söyleme Sürecinin Tarzını Genel Anlamda Anlatanlar		3	%1.10
Söyleme Süreci- nin Tarzını Anla- tanlar	Yüksek Tonlu Konuşmayı Nite- leyenler		4	%1.47
	Söyleme Sürecinin Hoşluğunu Güzelliğini Anlatanlar		8	%2.95
	Çok ve Anlaşılmaz Konuşmayı Niteleyenler		6	%2.20
TOPLAM			272	%100

KAD'de en çok kullanılan iletişim fiili sınıfı duygu katkısı olmayan söyleme sürecinin içeriğini anlatan fiillerdir. Bunu olumsuz duygu katkısı olanlar takip eder. En fazla kullanılan iletişim fiili ise 122 farklı kullanımla sohbet ifade eden *de-* fiilidir.

Ärnazarov'un (1982) tasnifinde yer alan "söyleme sürecinin içeriğini anlatan fiiller" ana başlığın altındaki "duygu katkısı olmayan fiiller" arasında *izah, açıklama, vedalaşma, yemin, ikrar/sunuş, onay ve tekrarlama* başlıkları KAD'de bulunmamaktadır. "Olumlu duygu katkısı olan fiiller" arasında *müjde, övgü ve şaka* grubuna giren fiiller ve "olumsuz duygu katkısı olan fiiller" arasında *azar, öfke, kavga, tartışma, övünme, gıybet ve töhmet* fiillerinin de eserde yer almadığı tespit edilmiştir. Yazarın bu sınıflara ait iletişim fiilleri kullanmamasını KAD tiyatro metninin içeriği ile de ilişkilendirmek mümkündür.

Çalışmada ayrıca Ärnazarov'un (1982) tasnifinde yer vermediği söyleme sürecinin içeriğini anlatan fiiller sınıfında *ısrar et-* fiilinden hareketle *ısrar* ifade eden farklı bir iletişim fiili öbeğine de yer verilmiştir. Bu bakımdan alanyazındaki sınıflandırmalara bir katkı sunulmuştur denilebilir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu makale için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Araştırma herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makale tek yazarlıdır. Herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Ärnazarov, S. N. (1982). *Türkmen dilinde sözleyiş işlikleri*. Aşgabat: Türkmenistan SSR İlimlar Akademiyası.
- Doğın, N. (2022). "Türkçede İletişim Fiilleri: Fiillerin Sınıflandırılmasında Hibrit Yaklaşım" *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(3), s. 2441-2466. Doi: 10.48146/odusobiad.1184961.
- Doğın, L. ve Erdin, C. (2022). "Kutadgu Bilig'de İletişim Fiilleri". *Kutadgu Bilig Kitabı*. Çanakkale: Paradigma Akademi.
- Doğru, F. (2020). Kılınış. *Türkçede Dilbilgisel Ulamlar*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Doğru, F. (2021). Risaletü'n-Nushiyye'de İletişim Fiilleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (Yunus Emre ve Türkçe Özel Sayısı 23), s. 138-154.
- Erdem, M. (2007). Oğuz Grubu Türk Lehçelerinde İletişim Fiilleri. *Ankara Üniversitesi Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 4 (2), s. 94-103.
- Güncel Türkçe Sözlük. (2023). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*, *Güncel Türkçe Sözlük*, sozluk.gov.tr web sitesinden 17 Kasım 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Karahancı, İ. (2022). Sevgili Arsız Ölüm'de İletişim Eylemleri. *Prof. Dr. Kerime Üstünova Armağanı*. Efe Akademi Yayıncılık, s. 569-595.
- Kültür İstanbul. (2022). *Türk tiyatro tarihine iz bırakan 11 kült eser!* <https://kultur.istanbul> web sitesinden 17 Kasım 2023 tarihinde <https://kultur.istanbul/turk-tiyatro-tarihine-damga-vuran-11-kult-eser/> adresinden erişildi.
- Levin, B. (1993). *English verb classes and alternations: a preliminary investigation*. Chicago and London: University of Chicago press.

- Misalli Büyük Türkçe Sözlük. (2023). *Kubbealtı Lugatı, Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, lugatim.com web sitesinden 17 Kasım 2023 tarihinde <http://lugatim.com/> adresinden erişildi.
- Pinker, S. (1989). *Learnability and cognition: The acquisition of argument structure*. Cambridge: Massachusetts Institute of Technology Press.
- Soydan, S. ve Saz, M. (2019). Lisânü't Tayr'da İletişim Fiilleri. *Turkish Studies-Language and Literature*, 14(2), s. 855-878.
- Uygun, M. (2023). Ali Şir Nevâyî'nin Kitâb-ı Tevârih-i Mülûk-ı 'Acem, Münâcât, Târih-i Enbiyâ ve Hükemâ ile Vakfiye Adlı Eserlerinde İletişim Fiilleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö13), s. 295-326. DOI: 10.29000/rumelide.1379163.

Extended Summary

Haldun Taner's Keşanlı Ali Destanı is one of the most prominent plays in Turkish theater. In the play Keşanlı Ali Destanı, communication verbs are a frequently used verb category. The fact that plays consist of dialogues and communication is very common in this literary genre due to the structure of the genre results in the frequent use of communication verbs in plays. It was considered appropriate to conduct this study on these texts, considering the characteristics of this play text and, in general, play texts, as they reflect how people communicate in real life and contain a wide variety of communication verbs.

Communication verbs are verbs that involve the transmission of a message from one person to another through different means of communication. These verbs find a place in the semantic classification of verbs. Communication verbs are considered a subcategory of verbs that include communication activities and the transmission of thoughts. These verbs are used for the purpose of communicating or expressing a message. Communication verbs have been classified by many researchers, such as Levin (1993) and Pinker (1989).

In this study, Ärnazarov (1982), whose classification is adopted, has dealt with communication verbs in two main headings: 1. Verbs that Describe the Content of the Speech Process (verbs without emotional contribution, verbs with positive emotional contribution, and verbs with negative emotional contribution), 2. Verbs that Describe the Manner of the Speech Process (verbs that describe the manner of the speech process in general terms, verbs that qualify loud speech, verbs that qualify soft speech, verbs that describe the beauty and beauty of the speech process, verbs that qualify much and incomprehensible speech).

In the study, all communication verbs in the KAD play text are listed. Each verb is given under its class and with the number of times it appears in the play text. After each class, a table showing the numbers and percentages of the verbs belonging to the class is created.

The communication verbs in KAD and their classification according to Ärnazarov are as follows:

1. Verbs that Describe the Content of the Speech Process

1.1. Verbs without emotional contribution

Chat (de- (122), talk (35), say (32), declare (3), talk (3), tell (2), start talking (1), speak (1), address (1)), Announce (declare (1)), Ask (ask (15)), Request (request (2)), Command (order (1)), Consult (consult, (1)), Greet (greet (1)), Invite (call (4)), Address (address (1)), Refuse (object (1), deny (1), refuse (1)), Offer (make an offer (1)), and Insist (insist (1))

1.2. Verbs with positive emotional contribution

Thank (thank (1)), Pray (give thanks (1), past be (1)), Celebration (congratulate (3))

1.3. Verbs with negative emotional contribution

Slander/curse (insult (1), swear (1), insult (1), insult (1), insult (1), insult (1)), Lie (invent (1)), Complaint (spy (1), report (1)), Deception (deceive (3)) and Slander (blame (3)).

2. Verbs that Describe the Manner of the Speech Process

2.1. Verbs that Describe the Manner of the Speech Process in General Terms (address (3))

2.2. Verbs that Qualify Loud Speech (shout (4), cry (5)).

2.3. Verbs that Describe the Beauty of the Speech Process (read (4), sing (1), play (2), chirp (1)).

2.4. Verbs that Qualify Much and Unintelligible Speech (play (5), make noise (1))

In KAD, according to Ärnazarov's (1982) classification, there are 272 communication verbs, and the most frequently used communication verb class is verbs that describe the content of the speech process without emotional contribution. This is followed by those with negative emotional contribution. The most frequently used communication verb is the de- verb, which expresses conversation with 122 different uses. In the study, a different communication verb phrase expressing insistence, which is not included in Ärnazarov's (1982) classification in the class of verbs that describe the content of the speech process, was also included. In this respect, it can be said that a contribution has been made to the classifications in the literature.